

Marcin Worbs

Trwałe dziedzictwo Angelusa Silesiusa na przykładzie kościelnej pieśni "Jezu, Jezu do mnie przyjdź"

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy nr 1, 14-25

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

TRWAŁE DZIEDZICTWO ANGELUSA SILESIUSA NA PRZYKŁADZIE KOŚCIELNEJ PIEŚNI JEZU, JEZU DO MNIE PRZYJDŹ¹

Literacka spuścizna Johanna Schefflera – Angelusa Silesiusa (1624–1677), zwanego w języku polskim Aniołem Ślązakiem, niewątpliwie jest jednym z cenniejszych klejnotów skarbcza kultury tworzonej na Śląsku w XVII w. Oprócz Andreasa Gryphiusa i Martina Opitza należy on do ścisłej czołówki śląskich autorów epoki baroku. Po krótkim przedstawieniu życia poety i ogólnym scharakteryzowaniu jego głównych dzieł w artykule zostanie omówiony utwór Silesiusa, który zachował stosunkowo dużą żywotność aż po dzień dzisiejszy. Zasadnicze treści tego tekstu opublikowałem po raz pierwszy w języku niemieckim w artykule: *Das schlesische Kirchenlied als Beitrag zur Entwicklung des deutsch-polnischen Kulturgutes. Anmerkungen zum Lied „Jesu, Jesu, komm zu mir“* (Worbs, 2013), oraz w recenzji: *Angelus Silesius (Anioł Ślązak), Pieśni adwentowe i kolędy*, tł. Andrzej Lam, Pułtusk 2009 (Worbs, 2009).

1. Krótko o życiu poety

Johannes Scheffler – syn polskiego szlachcica Stanisława i niemieckiej Ślązaczki Marii Magdaleny (z domu Hennemann) – urodził się we Wrocławiu w 1624 r. (ochrzczony 25 grudnia w wierze ewangelickiej). Studiował medycynę w Strasburgu, Lejdzie i Padwie. Po ukończeniu uwieńczonych doktoratem z medycyny i filozofii studiów od 1649 r. był nadwornym lekarzem księcia Sylwiusa Nimroda von Württemberg w Oleśnicy. Z zainteresowaniem rozczytywał się w dziełach mistyków, Ojców Kościoła i innych teologów, co wzbudziło w nim przekonanie o słuszności nauki katolickiej. Po trzech latach pobytu w Oleśnicy powrócił do Wrocławia, gdzie 12 czerwca 1653 r. prze-

¹ Zasadnicze treści tego tekstu opublikowałem po raz pierwszy w języku niemieckim w artykule: [Worbs, 2013] oraz w recenzji: [Worbs, 2009].

szedł na katolicyzm. Przyjmując sakrament bierzmowania, wybrał imię Jana Anioła (Johannes Angelus). W 1661 r. w Nysie został wyświęcony na kapłana.

Atakowany przez teologów luterzańskich opublikował 55 po części kontrowersyjnych pism teologicznych i popularnonaukowych o zabarwieniu apologetycznym (niektóre z nich zostały wydane w zbiorze *Ecclesiologia Oder Kirchen-Beschreibung*), które odegrały pewną rolę w rozwoju kontr-reformacji na Śląsku. Do historii przeszedł jednak dzięki dwu dziełom literackim: *Cherubinischer Wandersmann oder Geistreiche Sinn- und Schluß-Reime zur Göttlichen Beschauligkeit anleitende* (*Cherubinowy wędrowiec, czyli epigramatyczne rymy duchowne wprowadzające do kontemplacji Boga*) i *Heilige Seelen-Lust Oder Geistliche Hirten-Lieder der in ihren Jesum verliebten Psyche* (*Święta uciecha duszy albo duchowne pieśni pasterskie zakochanej w swym Jezusie psyche*). Obydwie prace zostały po raz pierwszy opublikowane w 1657 r.

Angelus Silesius zmarł 9 lipca 1677 r. we Wrocławiu, gdzie też jest pochowany – w kościele św. Macieja². „Z 53 lat swego życia Anioł Ślązak 46 spędził na Śląsku, z czego 42 w samym Wrocławiu” (Kosian, 2001, s. 83).

2. Dwie drogi do Boga

Patrząc od strony formalnej, o twórczości Silesiusa można powiedzieć, iż obfituje ona w różnego rodzaju środki ekspresji: metafory, powtórzenia, pytania retoryczne, deminutiwa *etc.* Istotną cechą jego poezji jest też zmienna budowa rytmiczna oraz zróżnicowane układy rymowe. Natomiast w aspekcie merytorycznym podkreślić trzeba wielopłaszczyznowość literackich dociekań śląskiego poety w dziedzinie odniesień człowieka do Boga.

Największą sławę przyniósł Aniołowi Ślązakowi wspomniany już niewielki zbiorek dystychów *Cherubinischer Wandersmann* (*Cherubinowy wędrowiec*), stanowiący próbę **spekulatywnego** przedstawienia mistycznej drogi do Boga. Zgłębiając intelektualnie tajemnicę egzystencji Boga w duszy ludzkiej, autor stara się opisać jej mistyczne doświadczenie jednoczenia się z Nim. W tym celu posługuje się formą rymowanych aleksandrynów, tj. sześciostopniowych jambów ze średniówką (głównie dwuwierszy), która to forma w lapidarny sposób wyraża głębokie treści, zmuszając niejako czytelnika do refleksji. Dla przykładu warto zacytować jeden z najbardziej znanych Silesiusowych epigramatów:

*Wird Christus tausendmal zu Bethlehem geboren
Und nicht in dir, du bleibst noch ewiglich verloren* (I – nr 61).

² Więcej na temat życia i twórczości Silesiusa zob.: (Urban, 1979; Wiśniewska, 1984; Prokopiuk, 2000; Lipiński, 2011).

W polskim przekładzie Adama Mickiewicza słowa te brzmią następująco:

*Na próżno narodził się Chrystus w betlejemskim żłobie,
Jeśli nie narodził się w tobie*³.

W sumie cały zbiór *Cherubinowy wędrowiec* liczy 1675 utworów, w których aż się roi od metafor, porównań i – nierzadko – paradoksów.

Anioł Ślązak usiłował ukazać także **afektywną** drogę do Boga, czego wymownym przykładem jest zbiór wierszy *Heilige Seelen-Lust* (*Święta uciecha duszy*). Dzieło to pod względem formy i treści nawiązujące do świeckiej liryki sielankowej i miłosnej umieścić można w tradycji biblijnej *Pieśni nad Pieśniami*, która opiewa oblubieńcze relacje pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Będący wyrazem głębokiej religijności autora poemat *Święta uciecha duszy* podejmuje wciąż aktualne i chyba nigdy niewyczerpane zagadnienie metafizycznej tęsknoty człowieka za transcendencją. W poezji Silesiusa dusza znajduje szczęście w obcowaniu ze swoim boskim Oblubieńcem. Pragnie, by Jesus był „życiem jej życia” (Pieśń II–7), chce z Nim przebywać, kontemplować Jego oblicze i w pełni się z Nim zjednoczyć. Zniecierpliwiona, gorąco i uporczywie apeluje o jak najrychlejsze przybycie Chrystusa, a gdy już doznaje radości wypływającej z przyjścia Syna Bożego, błaga Go usilnie, aby pozostał z nią na zawsze. Wzorem biblijnej oblubienicy dusza miłosnymi wyznaniem wyraża namiętne pragnienie miłowania Jezusa miłością polegającą na całkowitym oddaniu się. Oprócz oblubieńczych odniesień w liryce Anioła Ślązaka „malowane” są jeszcze inne obrazy biblijne, jak np. pasterz i baranek. Echo Biblii pobrzmiewa ponadto w przytaczaniu tytułów przypisywanych w Piśmie Świętym Chrystusowi: „Książę pokoju”, „Stworzyciel”, „Zbawiciel” (Pieśń XIV).

W obydwu przytoczonych głównych dziełach literackich Angelusa Silesiusa dostrzec można wpływ mistyki św. Bernarda z Clairvaux. Jak w wypadku każdej mistyki w pragnieniu duszy uwidacznia się dążenie do tzw. *unio mystica*, czyli do tajemniczego zjednoczenia z Bogiem, bezpośredniego z Nim złączenia, pojmowanego jednakże nie jako jakiegoś panteistyczne rozplnięcie się w jakimś bóstwie, lecz jako osobowa wspólnota z Nim. Różnicę pomiędzy dwoma drogami do Boga, ukazanymi w obydwu sztandarowych utworach Anioła Ślązaka, trafnie ujął Andrzej Lam, który zauważa: „Podczas gdy *Cherubinowy wędrowiec* przywołuje już samym swoim tytułem taką miłość do Boga, która właściwa była cherubinom: nieprzerwane skupione oglądanie Boga i przenikanie jego istoty, *Święta uciecha duszy* wyraża miłość serafińską, spontaniczną i żarliwą” (Lam, 2010, s. 414).

³ Epigramaty Silesiusa Mickiewicz dołączył do VIII tomu poezji z 1836 r. – (Lam, 2003, s. 265).

3. Trwałość twórczości

Jeżeli chodzi o wpływ twórczości Angelusa Silesiusa na późniejsze pokolenia, to – oprócz Mickiewicza – należałoby wymienić m.in. takich filozofów i poetów, jak: Leibniz, Hegel, Lessing, Schopenhauer, Rilke, Heidegger czy Kołakowski. Wszyscy oni interesowali się filozoficzną refleksją zawartą w utworach śląskiego poety (Kosian, 2001, s. 170–175). Trwałości literackiej spuścizny Anioła Ślązaka dowodzi także dzisiejsze z niej korzystanie. W tym kontekście można by np. wskazać na występowanie fragmentów *Cherubinowego wędrowca* w niemieckim lekcjonarzu do brewiarzowej Godziny czytań (np. t. 7/II), co w życiowej praktyce oznacza, iż kilkanaście tysięcy osób (a może nawet i więcej, jeśli zważy się, że od czasów Soboru Watykańskiego II Liturgię Godzin coraz częściej odmawiają nie tylko duchowni) regularnie czyta teksty tego poety.

Ze śląskiego punktu widzenia interesującym wydaje się omówienie pieśni *Die Psyche sehnt sich nach Jesu alleine* (*Psyche tylko do Jezusa tęskni*) ze zbioru *Heilige Seelen-Lust* (Pieśń III), ponieważ z tego utworu wywodzi się wciąż popularna w całej Polsce pieśń kościelna *Jezu, Jezu, do mnie przyjdź*. Fakt pochodzenia tej pieśni od utworu Silesiusa jest stosunkowo mało znany – w bodajże żadnym dziś używanym polskim modlitewniku ani śpiewniku nie ma adnotacji na ten temat. Tymczasem dzieło to jest przekonującym dowodem trwałości kulturowego dziedzictwa Angelusa Silesiusa.

Wiersz Angelusa Silesiusa i jego polski przekład (Lam, s. 12–14)

Die Psyche sehnt sich nach Jesu alleine *Psyche tylko do Jezusa tęskni*

1

*Jesu, komm doch selbst zu mir
Und verbleibe für und für.
Komm doch, werter Seelenfreund,
Liebster, den mein Herze meint.*

2

*Tausendmal begehrt ich dich,
Weil sonst nichts vergnügt mich.
Tausendmal schrei ich zu dir:
Jesu, Jesu, komm zu mir.*

3

*Keine Lust ist auf der Welt,
Die mein Herz zufrieden stellt.
Dein, o Jesu, bei mir sein
Nenn ich meine Lust allein.*

1

*Jezu, do mnie przyjdź łaskawie,
Zostań ze mną już na zawsze.
Przybądź, duszy przyjacielu,
Serdeczny wybawicielu.*

2

*Po tysiącokroć ciebie pragnę,
Bo radości nie mam żadnej.
Wołam ciebie tysiącokrotnie:
Jezu, Jezu, przybądź do mnie.*

3

*Nie ma na świecie rozkoszy,
Która serce me pocieszy,
Bo obecność, Jezu, twoja
To jedyna rozkosz moja.*

4

*Aller Engel Glanz und Pracht
Und was ihnen Freude macht,
Ist mir, süßer Seelenkuß,
Ohne dich nichts als Verdruß.*

5

*Nimm nur alles von mir hin,
Ich verändere nicht den Sinn.
Du, o Jesu, mußt allein
Ewig meine Freude sein.*

6

*Keinem andren sag ich zu,
Daß ich ihm mein Herz auftu.
Dich alleine laß ich ein,
Dich alleine nenn ich mein.*

7

*Dich alleine, Gottes Sohn,
Heiß ich meine Kron und Lohn.
Du für mich verwundtes Lamm,
Bist allein mein Bräutigam.*

8

*O so komm denn, süßes Herz,
Und vermindere meinen Schmerz,
Denn ich schrei doch für und für
Jesu, Jesu, komm zu mir.*

9

*Nun ich warte mit Geduld,
Bitte nur um diese Huld,
Daß du mir in Todespein
Wollst ein süßer Jesus sein.*

4

*Blask aniołów i wspaniałość,
Radość ich i doskonałość,
Słodki duszny pocatunku,
Są bez ciebie pełne smutku.*

5

*Choćbyś wszystko wziął ode mnie,
Mojej myśli nie odmienię.
Musisz sam być, Jezu słodki,
Źródłem wiecznej mej radości.*

6

*Nikomiu tego nie powiem,
Że przed nim serce otworzę:
Ciebie jednego przygarne,
Ciebie tylko moim nazwę.*

7

*Ciebie tylko, Synu Boży,
Nazwę godłem mej korony,
Baranku ranny w ofierze,
Mój jedyny oblubieńczy.*

8

*A więc przybądź, słodkie serce,
By ukoić me cierpienie,
Bo do ciebie wołam ciągle,
Jezu, Jezu, przybądź do mnie.*

9

*Czekam z cierpliwością wielką,
O twą łaskę proszę jeno,
Abyś w czas śmiertelnej troski
Chciał mi być Jezusem słodkim.*

Wiersz Angelusa Silesiusa i pieśń kościelna

Die Psyche sehnt sich nach Jesu alleine* **Pieśń*

1

*Jesu, komm doch selbst zu mir
Und verbleibe für und für.
Komm doch, werter Seelenfreund,
Liebster, den mein Herze meint.*

1

*Jesu, Jesu, komm zu mir,
o wie sehn' ich mich nach dir!
Meiner Seele bester Freund,
wann werd' ich mit dir vereint?*

2

*Tausendmal begehrt ich dich,
Weil sonst nichts vergnügt mich.
Tausendmal schrei ich zu dir:
Jesu, Jesu, komm zu mir.*

3

*Keine Lust ist auf der Welt,
Die mein Herz zufrieden stellt.
Dein, o Jesu, bei mir sein
Nenn ich meine Lust allein.*

4

*Aller Engel Glanz und Pracht
Und was ihnen Freude macht,
Ist mir, süßer Seelenkuß,
Ohne dich nichts als Verdruß.*

5

*Nimm nur alles von mir hin,
Ich verändere nicht den Sinn.
Du, o Jesu, mußt allein
Ewig meine Freude sein.*

6

*Keinem andren sag ich zu,
Daß ich ihm mein Herz auftu.
Dich alleine laß ich ein,
Dich alleine nenn ich mein.*

7

*Dich alleine, Gottes Sohn,
Heiß ich meine Kron und Lohn.
Du für mich verwundtes Lamm,
Bist allein mein Bräutigam.*

8

*O so komm denn, süßes Herz,
Und vermindere meinen Schmerz,
Denn ich schrei doch für und für
Jesu, Jesu, komm zu mir.*

9

*Nun ich warte mit Geduld,
Bitte nur um diese Huld,
Daß du mir in Todespein
Wollst ein süßer Jesus sein.*

2

*Tausendmal begehrt ich dein,
leben ohne dich ist Pein;
tausendmal seufzt ich zu dir:
o Herr Jesu, komm zu mir!*

3

*Keine Lust ist in der Welt,
die mein Herz zufriedenstellt;
deine Liebe, Herr, allein
kann mein ganzes Herz erfreu'n!*

4

*Darum sehn ich mich nach dir;
eile, Jesus, komm zu mir!
Nimm mein ganzes Herz für dich
und besitz es ewiglich.*

5

*Doch, o Herr, ich bin nicht rein,
daß du kehrest bei mir ein;
nur ein Wort aus deinem Mund,
und die Seele ist gesund.*

6

*Komm, o Jesu, komm geschwind,
mache mich zu Gottes Kind!
Meine Seel' bewahre dir;
ewig, ewig bleib bei mir!*

7

*Hoffend harr ich in Geduld,
du wirst noch nach deiner Huld
auch in meiner Todespein
einst, o Jesu, bei mir sein.*

Wiersz ten znajdował się już w pierwszym wydaniu *Heilige Seelen-Lust*, które zawierało tylko 123 pieśni, podczas gdy drugie wydanie – z 1668 r. – liczyło 205 utworów poetyckich z melodiami, z których aż 184 skomponował wrocławski kapelmistrz biskupi Georg Joseph (Fischer, 2001, s. 71). Ze wszystkich 205 wierszy tego zbioru w polskojęzycznych modlitewnikach-śpiewnikach występuje tylko pieśń *Jezu, Jezu, do mnie przyjdź* (abstrahując od parafraz niektórych psalmów i tłumaczeń hymnów łacińskich – np. *Veni, Sancte Spiritus*). Natomiast w niemieckim katolickim śpiewniku *Gotteslob*, także w jego zmodyfikowanej najnowszej, tj. z 2013 r., edycji, umieszczono trzy pieśni Angelusa Silesiusa: *Morgenstern der finstern Nacht* (nr 372), *Ich will dich lieben, meine Stärke* (nr 358) i „*Mir nach*“, *spricht Christus, unser Held* (nr 461). Pozostałe pieśni ze zbioru *Heilige Seelen-Lust* raczej nie mają szans na to, by znaleźć się we współcześnie używanych modlitewnikach z uwagi na ich anachroniczne, cikliwe, nieco „cukierkowane” słownictwo oraz zbyt ni sentymentalizm.

Porównując pieśń kościelną z wierszem Silesiusa, można zauważyć, że zarówno pierwsze trzy, jak i ostatnie strofy właściwie niewiele się od siebie różnią. Pieśń wyraźniej wyraża pragnienie duszy złączenia się z Jezusem (np. dwukrotnie użyty czasownik „*sich sehnen*“ – tęsknić, którego brak w wierszu). Inną różnicę werbalną stanowi trzykrotne występowanie w wierszu przymiotnika „*süß*“ (słodki), którego w ogóle nie ma w pieśni, co powoduje, że jest ona bardziej nowoczesna niż wiersz. Poza tym pieśń wydaje się mieć bardziej moralizujący charakter niż wiersz Silesiusa, ponieważ mówi o koniecznej dla przyjęcia Jezusa czystości (piąta zwrotka). W pieśni spotyka się ponadto pewne teologiczne pogłębienie, gdyż podejmuje ona ważną myśl o dziecięctwie Bożym (szósta zwrotka). Rzucającą się w oczy różnicą jest też brak dwóch zwrotek wiersza w pieśni.

W XVII w. pieśni Silesiusa ze zbioru *Heiligen Seelen-Lust* częściej pojawiały się w śpiewnikach ewangelickich niż w katolickich (Fischer, 2001, s. 74). Według Karla Hoppego, pieśń *Jesu, Jesu, komm zu mir* była już w Śpiewniku Mogunckim (Mainzer Gesangbuch) z 1661 r. (Hoppe, 1930, s. 117), to znaczy, że bardzo szybko, bo zaledwie w cztery lata po opublikowaniu wiersza, wzbogaciła repertuar używanych pieśni kościelnych. Znany badacz pieśni kościelnych Wilhelm Bäumker zamieścił w swoim standardowym dziele *Das katholische deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen* aż trzy melodie do tejże pieśni i podał miejsca i lata wydania śpiewników, które ją zawierają (w porządku chronologicznym są to: Fulda 1695, München 1810, Köln 1844, Trier 1847, Köln 1852, Paderborn 1852, Aachen 1854, St. Gallen 1863, Münster 1866, Passau 1866, Luxemburg 1868, Köln 1869, Aachen 1872, Köln 1877, Köln 1880, Paderborn 1881, Breslau 1892, Trier 1892, Münster 1897, Köln 1900, Regensburg 1908) (Bäumker, 1911, s. 549). Przypomnijmy, że w używanym dzisiaj w całych Niemczech modlitewniku-śpiewniku *Gotteslob* pieśni tej nie ma.

Niemiecki i polskie teksty pieśni kościelnej

Weg zum Himmel – Droga do nieba (Oppeln /Opole)

Jesu, Jesu, komm zu mir,
o wie sehn´ ich mich nach dir!
Meiner Seele bester Freund,
wann werd´ ich mit dir vereint?

Tausendmal begehrt ich dein,
leben ohne dich ist Pein;
tausendmal seufzt´ ich zu dir:
o Herr Jesu, komm zu mir!

Keine Lust ist in der Welt,
die mein Herz zufriedenstellt;
deine Liebe, Herr, allein
kann mein ganzes Herz erfreu´n!

Darum sehn´ ich mich nach dir;
eile, Jesus, komm zu mir!
Nimm mein ganzes Herz für dich
und besitz´ es ewiglich.

Doch, o Herr, ich bin nicht rein,
daß du kehrest bei mir ein;
nur ein Wort aus deinem Mund,
und die Seele ist gesund.

Komm, o Jesu, komm geschwind,
mache mich zu Gottes Kind!
Meine Seel´ bewahre dir;
ewig, ewig bleib´ bei mir!

Hoffend harr´ ich in Geduld,
du wirst noch nach deiner Huld
auch in meiner Todespein
einst, o Jesu, bei mir sein.

Droga do nieba (Opole)

Jezu, Jezu, do mnie przyjdź,
ach do serca mego unijdź!
Przyjacielu **czystych** dusz,
niech się z Tobą złączę już.

Ku Tobie się serce rwie,
żyć bez Ciebie, Panie, źle;
pragnę, wzdycham, Jezu mój,
w Tobie słodycz, życia zdrój.

Żadna rozkosz w **życiu** tym
nie ma miejsca w sercu mym;
tylko miłość, Jezu, Twa
błogi pokój sercu da.

Więc też w smutku spędzam dni,
bo za Tobą tęskno mi.
Weź me serce, posiadź je,
niech na wieki będzie Twe.

Lecz niegodny sługa Twój,
byś Majestat zniżył swój.
Uzdrow słowem duszę mą,
niech się zbudzi z **grzechów** snu.

Przyjdź, o Jezu, proszę Cię!
Niech Twym dzieckiem stanę się.
Chroń od złego duszę mą,
niech na wieki będzie Twa.

Śpiewnik Liturgiczny (Lublin – KUL)

Jezu, Jezu, do mnie przyjdź,
Ach, do serca mego wnijdź.
Przyjacielu **prostych** dusz,
Niech się z Tobą złączę już.

Serce się ku Tobie rwie;
Żyć bez Ciebie, Panie, źle!
Pragnę, wzdycham, Jezu mój;
W Tobie słodycz, życia zdrój.

Żadna rozkosz w **świecie** tym
Nie ma miejsca w sercu mym;
Tylko miłość, Jezu, Twa
Błogi pokój sercu da.

Choć niegodny sługa Twój,
Byś Majestat zniżył swój,
Uzdrow słowem duszę mą;
Niech się zbudzi z **grzechu** snu.

Przyjdź, o Jezu, proszę Cię;
Niech Twym dzieckiem stanę się.
Chroń od złego duszę mą;
Niech na wieki będzie Twa.

W zasadzie polskie tłumaczenia pieśni odpowiadają niemieckiemu oryginałowi, oddając jego ducha i przesłanie. Oprócz liczby zwrotek (nie wszystkie znajdują się w tłumaczeniach) zauważalna różnica polega na większym wyeksponowaniu osoby Jezusa w tekście oryginalnym, przy liczniejszych odniesieniach do lirycznego „ja” w przekładach. Postać Jezusa jest przykła-

dowo w centrum treści drugiej linijki czwartej zwrotki w tekście oryginalnym, podczas gdy w tłumaczeniu w miejscu tym wyrażone zostały odczucia duszy – jej tęsknota. Polskie tłumaczenia wydają się być nie tylko mniej chrystocentryczne, lecz także bardziej moralizujące (por. szósta zwrotka – prośba o zachowanie duszy „od złego”, a nie: „dla Jezusa”). Poza tym w polskich tekstach w odniesieniu do stanu duszy pojawia się słowo „grzech” (piąta zwrotka), natomiast w wersji niemieckiej w tym kontekście jest mowa o brakującym „zdrowiu”. Nie są to jednak jakieś istotne dyferencje. Do podobnych konstatacji można dojść, porównując ze sobą polskie przekłady pieśni – występujące w nich niewielkie różnice leksykalne, gramatyczne czy ortograficzne zostały wyżej zaznaczone pogrubionym drukiem.

Polską wersję pieśni *Jesu, Jesu, komm zu mir – Jesu, Jesu, do mnie przyjdź* znaleźć można w chorałach i śpiewnikach wydanych na Śląsku przez: Gillara, Th. Cieplika, K. Hoppego (Więclewska-Bach, 1999, s. 272), oraz w już cytowanych modlitewnikach *Weg zum Himmel – Droga do nieba* i *Droga do nieba*. Poza tym pieśń ta znajduje się w używanym w całej Polsce i chyba najbardziej rozpowszechnionym śpiewniku kościelnym ks. Jana Siedleckiego oraz w wydanym przez Towarzystwo Naukowe KUL liturgicznym śpiewniku, który zyskał oficjalną aprobatę Konferencji Episkopatu Polski. Warto jeszcze nadmienić, iż omawianą pieśń zawierają także inne polskie śpiewniki kościelne o zasięgu regionalnym – np. śpiewnik używany w archidiecezji katowickiej lub na Podlasiu. Z informacji zamieszczonych w polskich śpiewnikach wiadomo, że pieśń została przetłumaczona na język polski przez ks. Piotra Kutybę (Kutyba Piotr, 1996); nie podano w nich jednakże, iż pochodzi od wybitnego śląskiego twórcy – Angelusa Silesiusa.

Przy badaniu niemieckiej i polskiej recepcji kościelnej pieśni *Jesu, Jesu, komm zu mir – Jesu, Jesu, do mnie przyjdź* nasuwa się pytanie: dlaczego ta stara pieśń zachowała się tylko w polskich modlitewnikach i śpiewnikach? Na pytanie to można by chyba odpowiedzieć następująco: ponieważ w Polsce przywiązuje się wagę nie tylko do ściśle teologicznych, biblijnych czy językowych aspektów, lecz także do kryteriów duszpasterskich i antropologicznych – muzycznych, psychologicznych, pedagogicznych *etc.* Oprócz troski o teologiczną poprawność pieśni śpiewanych w liturgicznych celebracjach zwraca się uwagę m.in. na praktyczne zastosowanie, na oddziaływanie wychowawcze oraz na stopień popularności danej pieśni, a zatem także na subiektywne odczucia wiernych. Poza tym wydaje się, iż w Polsce bardziej ceni się tradycję niż w Niemczech; Polacy z reguły wolą raczej kroczyć drogą „złotego środka”, starając się łączyć starą, czcigodną tradycję z nowoczesnością.

Analiza historii powstania i recepcji kościelnej pieśni *Jesu, Jesu, komm zu mir – Jezu, Jezu, do mnie przyjdź* oraz wiersza stanowiącego jej podstawę prowadzi do wniosku, że dzieło to jest nie tylko świadectwem ważnego nurtu dawnej liryki barokowej, lecz także znaczącym przykładem trwałości kulturowego dziedzictwa Anioła Ślązaka. Chociaż zabrzmi to zapewne nieco patetycznie, można stwierdzić, iż ta do dziś niezwykle popularna pieśń kościelna w pewnym sensie jest też wymownym exemplum przysługi, jaką dzisiejsza polska pobożność wyświadcza literaturze niemieckiej, albowiem dzięki tejże pobożności niemiecki utwór poetycki niejako dalej „żyje”, i to dość mocno rozpowszechniony. Mamy tu więc także do czynienia z godnym uwagi przykładem kształtowania się i rozwijania kultury polsko-niemieckiej, jakże charakterystycznej dla Ziemi Śląskiej. Historia tego utworu pokazuje, jak twórczość literacka może łączyć ludzi różnych opcji narodowościowych i różnych kultur. Podobnie jak pochodzenie Anioła Ślązaka w pewnym sensie było syntezą dwóch tradycji: niemieckiej i polskiej, tak jego do dziś czynnie recypowana twórczość poniekąd wykazuje „typowo śląski”, czyli wielokulturowy charakter. I chyba w tym właśnie należy upatrywać przyczyn trwałości niektórych jego dzieł.

Bibliografia

- Angelus Silesius (2002). *Sämtliche poetische Werke in drei Bänden*. Pod red. H.L. Held. Wiesbaden: Fourier.
- Angelus Silesius (Anioł Ślązak) (2010). *Święta uciecha duszy albo duchowne pieśni pasterskie*. Tł. A. Lam. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bartkowski, B. i in. (red.). (1998). *Śpiewnik Liturgiczny*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Bäumker, W. (1911). *Das katholische deutsche Kirchenlied in seinen Singweisen*. T. 4, Freiburg im Breisgau: Herder.
- Dürig, W. (1957). *Angelus Silesius*. W: J. Höfer, K. Rahner (red.), *Lexikon für Theologie und Kirche* (k. 542). Freiburg im Breisgau: Herder.
- Fischer, K. (2001). Angelus Silesius: Heilige Seelen-Lust. Die Stellung der Gesangweisen im generalbassbegleiteten Kirchengesang des 17. Jahrhunderts. *Kirchenmusikalisches Jahrbuch*, 84, 69–100.
- Globisch, W., Waloszek J. (red.). (1997). *Weg zum Himmel. Katholisches Gebet- und Gesangbuch – Droga do nieba. Katolicki Modlitewnik i Śpiewnik*. Opole: Wydaw. Świętego Kryża.
- Hoppe, K. (1930). *Orgelbuch zu dem von Ludwig Skowronek, Päpstl. Hausprälat, herausgegebenen Andachtsbuche: „Weg zum Himmel“ mit Berücksichtigung der 23 Einheitslieder der Deutschen Diözesan-Gesangbücher* (wyd. 3). Ratibor.

- Kijowski R. (2003). *Angelus Silesius – piewca mądrości mistycznej*. W: *Angelus Silesius (Anioł Ślązak). Cherubinowy wędrowiec* (s. V–IX). Tł. A. Lam. Opole: Konwersatorium im. Josepha von Eichendorffa, Warszawa: Elipsa.
- Kosian, J. (2001). *Mistyka śląska*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kutyba Piotr ks. (1996). W: L. Grzebień (oprac.), *Encyklopedia wiedzy o jezuickich ziemiach Polski i Litwy 1564–1995* (s. 350). Kraków: Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego. Instytut Kultury Religijnej; Wydawnictwo WAM.
- Lam, A. (2003). *Mickiewicz jako tłumacz Anioła Ślązaka*. W: *Angelus Silesius (Anioł Ślązak) (2003), Cherubinowy wędrowiec* (s. 265–283). Tł. A. Lam. Opole: Konwersatorium im. Josepha von Eichendorffa, Warszawa: Elipsa.
- Lam, A. (2010). *Posłowie*. W: *Angelus Silesius (Anioł Ślązak), Święta uciecha duszy albo duchowne pieśni pasterskie* (s. 399–417). Tł. A. Lam. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego.
- Lipiński, C. (2011). *Poeta poetów. Studia nad polską duchowością religijną na przykładzie recepcji Angelusa Silesiusa*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Meid, V. (1986). *Angelus Silesius (d.i. Johannes Scheffler)*. W: B. Lutz (red.), *Metzler Autoren Lexikon* (s. 11–12). Stuttgart: Metzler.
- Prokopiuk, J. (2000). *Anioł Ślązak – mistyk barokowy*. W: *Anioł Ślązak, Cherubinowy wędrowiec*. Przekład Marcin Brykczyński, Jerzy Prokopiuk (s. 121–125). Mikołów: Instytut Mikołowski.
- Urban, W. (1979). *Życie i działalność naukowa Ks. Jana Schefflera. Nasza Przyszłość*, 52, 167–184.
- Więclewska-Bach, A. (1999). *Das polnische katholische Kirchenlied in oberschlesischen Gesangbüchern von 1823 bis 1922*. Bonn: Studio.
- Wiśniewska, J.K. (1984). *Teologia Angelusa Silesiusa (Jana Schefflera)*. Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej.
- Worbs, M. (2009). *Rec.: Angelus Silesius (Anioł Ślązak), Pieśni adwentowe i kolędy*. Tł. A. Lam. Pułtusk 2009. *Kwartalnik Opolski*, 55, 4, 117–119.
- Worbs, M. (2013). *Das schlesische Kirchenlied als Beitrag zur Entwicklung des deutsch-polnischen Kulturgutes. Anmerkungen zum Lied „Jesus, Jesus, komm zu mir“*. W: M.K. Lasatowicz, A. Rudolph (red.), *Corpora und Canones. Schlesien und andere Räume in Sprache, Literatur und Wissenschaft* (s. 199–214). Berlin: Trafo.

Marcin Worbs

***Angelus Silesius' lasting legacy on the example of ecclesiastical song
"Jesus, Jesus, come to me"***

Summary

The literary legacy of Johannes Scheffler - Angelus Silesius (1624-1677), known in Polish as Silesian Angel, is one of the most precious jewels of culture created in Silesia in the 17th century. The poet became famous with a small collection of couplets *Cherubinischer Wandersmann* (Cherub wanderer), which tries to present the mystical path to God in a speculative way. Silesian Angel tried to show an affective way to God and the collection of poems *Heilige Seelen-Lust* (Holy joy of the soul) is a meaningful example. This work includes the song *Die Psyche sehnt sich nach Jesu alleine* (Psyche only longs Jesus). It gives basis for the church song *Jesus, Jesus, come to me*, which is still popular in Poland. This is an excellent example of the permanence of Angelus Silesius' work.

Keywords: Silesian poets, Baroque poetry, church song

